№ 33 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9

1895

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9 № 33

«ՇԱՒԻՂԻ» տարեկան գինը 10 ղռան, կէս տարուանը 6 ղռան։ Առանձին համարները 5 շահի։

Արտասահման տարեկան 8 ֆր. կամ 3 ռուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 ռուբլի։

Արտասահմանից փողի համար պիտի գիմել հետեւեալ հասցէով. Черезъ Баку въ Энзели Россiйской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссiи въ Тегеранѣ пер. Бекъ-Назарову.

ՇԱՒԻՂ

«ՇԱՒԻՂԸ» ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է 10-ից մինչև 2 ժամը. բացի կիրակի և տօն օրերից։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով իւրաքանչիւր բառին մի անգամուայ համար 1 շահի։ Արտասահմանի յայտարարութիւնները բառին 1 կոպէկ։

Նամակների, նաև Պարսկաստանի բաժանորդագրութեան հասցէ. Rédaction «CHAVIGH» Téhéran. (Perse)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԴ

Հարկաւոր է «Շաւիղի» Խմբագրութեան համար մի լաւ գրաշար (աւելի հայերէն լեզւի) և մի լաւ տպագրիչ արագատիպ մամուլի համար։ Պայմանները հաղորդել։ Հասցէ՝ «Շաւիղի» խմբագրութեան վրայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յետ նայենք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կրթական գործը Մարաղայում. Նամակ Ղարադաղից Նամակ Դավրէժից. Գրախօսութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլի տեսութիւն. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. Յայտարարութիւններ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նոր անկարգութիւններ Գ. ճեմարանում։

ՅԵՏ ՆԱՅԵՆՔ

I

Կար ժամանակ, որ ուրիշ ազգերի պէս մեր հոգևոր հովիւներն էլ Ս. Աւետարանի վսեմ բովանդակութեան միտքը թիւր ըմբռնելով՝ հետևապէս իւրահնար մեկնութիւններ աւելացնելով՝ ամպոտ, մութը, միանգամայն վերացական աշխարհ էին ստեղծել, որի մէջ խարխափելով անցուցանում էին իրենց անմիտ, անբովանդակ՝ զառանցոտ օրերը։

Երկարաւիզ, փորկախ, խոզաչքանի և վայրագ մոնղոլները գալիս էին հայերին մորթոտելու և մեր հոգևորականները, փոխանակ ժողովրդի պատւասիրութեան ու ազգային շահերի պաշտպանութեան բարձր գիտակցութիւնը զարթեցնելու, առանց խղճահարւելու, հանդարտ հոգւով քարոզում էին՝ թէ «վասն մեղաց մերոց» Աստուած բարկացել է հայ ազգի վրայ, հետևապէս և պատիժ է ուղարկել. ուրեմն՝ ժողովուրդը պիտի վիզը պէտք ծռէ հաստաշուրթն մոնղոլի կեռ թրի առաջ։ Եւ ի՞նչ... ողորմելի ժողովուրդը, զրկուած միանգամայն թշուառ հովիւների յիմար, բայց սպանիչ քարոզներից, անմռունչ կրում էր այդ «աստուածային» ասած պատիժը։ Խե՜ղճ ժողովուրդ... Չկա՞ր, արդեօք մէկը որ հակառակը ասէր։ Գուցէ այդ տեսակ մարդիկ եղել են, ո՞վ գիտէ. գուցէ իբրև հերձուածողներ այդպիսիք ամբաստան էլ՝ քարկոծւել են,—այդ տեսակ լուսաւորների մասին տեղեկութիւն չունինք և տեղեկութիւններ որտեղից լինի քանի որ մեր ամբողջ հին գրականութիւնը գրւել է նոյն միակողմանի խաւար հովիւների ձեռով։

Պիղատոսի առաջ Յիսուսի ցոյց տւած մի անմեղ հեզութիւնից մեր հոգևորականները պատուհաս սարքեցին ամբողջ հայ ազգի գլխին. այնտեղ՝ ուր հարկաւոր էր ձեռը սրի կոթին դնել, մերոնք, եզան նման պարանոցներն էին դէմ անում, և երբ խամ մատակների պոչերից կապած քարշ էին ածում դաշտերում, գլխները քարերին զարկւելիս էլ անմեղ՝ աղաչական դէմքով աղաղակում էին «Տէր, ընկալ զհոգին իմ»։ Ի՞նչ էր դարձել այդ հոգին հայերի համար,—Նորերիս համար միանգամայն անհասկանալի է։ Աշխարհային կեանքն անապատականի վերածելով, կտրելով բնութեան պարգևած չքնաղ աշխարհի բոլոր բարիքներից, մեր հոգևորականների շնորհիւ, ամբողջ հայ ազգը միայն դրախտի մասին էր մտածում։ Այդպիսով խպւար հոգևորականները քաջ և խելացի հայ ազգը միստիցիզմի մէջ մինչև ծնօտները թաղել էին. այնտեղ էին հասցրել քանը, որ բոլորն էլ, սկսած արքունիքից, ուզում էին խոտաճարակ դառնալ։

Առիւծ Տրդատը, որի թրից արիւն էր կաթում, որի անունից միայն դողում ւոսկում էին հանուր հիւսիսականք, հոգևորականների փեշի տակ մըդսի դարձաւ, սկսեց զանգակ տալ, ճըկատն ու քիթը տափերը քսել ու վերջն էլ՝ ապաբաղտ թագաւորը՝ պատմութեան մէջ խոզի անուն ժառանգելով՝ խեղճ, աննշան մարդի պէս, քարանձաւի մէջ մեռաւ։

Եւ այսօր գետնի երեսի խաչերն իբրև թէ բաւական չեն, որ աւերակի մօտ բահի ես տալիս, դարձեալ խաչ է դուրս գալիս։ Ճշմարիտ է, մեր հոգևորականներն ի սէր խաչի անօրինակելի տառապանքներով, նոյն իսկ իրենց հաստ պարանոցների հատումներով, մեզ համար ժողովուրդ թողեցին, բայց՝ ժողովուրդ առանց ոգու, ժողովուրդ առանց պատւասիրութեան, ժողովուրդ՝ առանց հպարտ զգացմունքի։

Սև՜ մնայ այդ տեսակ ժողովուրդը...

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԱՐԱՂԱՅՈՒՄ

II

Դպրոց ասւած բանը մարաղացու աչքում նշանակում է ոչ թէ մի այնպիսի հիմնարկութիւն, ուր մանուկները հաւաքվում են՝ բարոյական, մտաւորական զարգացում ու կրթութիւն ստանալու, այլ, նրանց կարծիքով, դպրոցը պէտք է ծառայէ լոկ մի նպատակի, այն է որ մանուկները հաւաքւելով այդ շէնքի մէջ, հերիք է որ կարողանան սովորել հասարակ «կարդալն ու գրելը», եկեղեցում մի քանի թութակի նման անգիր սերտած փոխեր ասել. այս է այն աշխարհահայեցողութիւնը, որ ունի մարաղացի հայը կրթական հաստատութիւնների մասին։

Մի հայր այսպէս էր պարծենում իւր որդու կրթութեամբ. «միր թաթոս ընցա՛ կիրաբար՝ ի կիրելէ, ընցա՛ կիրաբարի կառթալի, էլ թաջուբ մնալու'ի. չեմ աւատալի, նար պէսա չկայ աշխարքում. ժամագիրքա, նարեկա, սաղմոսա) աւտիրանա, չիմ նալի ինչաինչա, գըմըրն պրծուցիր'ի»։ Իսկ մի այլը,—որը մեծ վաշխառուի դեր էր կատարում,—երբ ես դիմեցի նրան, որ շարունակել տայ իր որդու ուսումը, կիսատ չթողնի, այդպէս ասաց. «ախպէր, խերիքնի, տէրտէր քի չը ըլլօլու, անջաղ էնկթա (այնքան) ըլը հուջաթքիրիս քամակա կառթա, ինայ քի վերի անուննօվնի կիրվի»։

Այսօր մեր քաղաքում գոյութիւն ունեցող միակ կրթական հիմնարկութիւնը —դպրոցը կատարեալ խաղալիք է դարձել մի քանի չարանախանձ ու եսամոլ անձանց ձեռքում, թողնւել է նա նրանց անսանձ կամայականութեանն ու քմահաճոյքին։

Այդ նոսր—տասն երկու տարւայ ընթացքում ոչ մի առաջադիմութիւն չէ կարողացել ցոյց տալ. այնտեղ յաճախող աշակերտները զուրկ են մնացել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆՈՐ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Գ. ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

(1894—95)

—

Երբ 1894 Թ. մայիսին ճեմարանից դուրս եկան 22 ուսանողներ կամովին, ճեմարանի կեղծ—խնամակալները շատ ուրախացան, որովհետև դրանից յետոյ նրանք յոյս ունէին շատ հեշտութեամբ արմատախիլ անել նաև նրանց գաղափարներով վարակւած դասարանցիների մի քանի խմբեր և այդ միջոցով կատարեալ խաղաղութիւնը (?) վերահաստատել ճեմարանի մէջ, որը երբէք չի յաջողւել այդ ուղղութեան պատկանող վարիչներին։

Այսպէս ուրեմն, պարզ էր նորահաստատ վարչութեան ծրագրի նախնական քայլը. մնում էր գործադրելը և ահա այդ ջանքը յանձն է առնում նորահաստատ տեսուչ Կոստանեանցը իր ստորադրեալների օգնականութեամբ։—Ինչպէս յիշւած է՝ 1893—94 թւի ամառւայ ընթացքում, արձակվում են մի խումբ աշակերտներ, բացի այդ շատերն էլ հայրենիքում նամակ են ստանում ճեմարանից՝ այլ ևս չը վերադառնալ այնտեղ (սա է նախապետեան վարչական խարդախ քաղաքականութեան յատկանիշներից մէկը). սակայն այս անգամ մեծամասնութիւնը այդ նամակներին ուշք չէ դարձնում և աշնանը խումբ խումբ գալիս են ճեմարան։ Ուսումն սկսվում է. սակայն ծրագիրը պէտք էր իրագործել՝ ճեմարանը յաւէտ խաղաղացնելու համար, չը պէտք էր թողնել և ոչ մի «խմորւած» (այս ածականով էին դրօշմում այն սանի կոչումը որի իմացականութիւնն ու խիղճը փոքր ի շատէ արթուն լինելով, չէր ազդվում նախապետական դեղատամ թմրեցուցիչ դեղհատներից։) Եւ ահա տեսուչ Կ.---ն ձեռք է առնում իրենց յատուկ երկրորդ միջոցը.—նա սկսում է «խմորւածներից» ազդեցիկներին առանձին բռնել, խօսեցնել, յանկարծակի քննութիւններ անել՝ նրանց գիտութիւնը չափելու համար, և, բաւական է որ չփոթւած սանի պատասխանների մէջ մի սխալ է բռնում. իսկոյն սպառնում է նրան վռնդել ճեմարանից եայլն. ուրեմն նա հող է պատրաստում իր ոտների տակը ամրացնելու, որ արդարացնի իրեն՝ թէ սաները արձակվում են իրենց ծուլութեան և տգիտութեան պատճառով և ոչ այլ պատճառներով։ Սակայն այս հիպնոսը դժբաղդ հետևանք էլ է ունենում. այդ պէս՝ սաներից մէկը տեսչի այդ օրինակ վարմունքից խիստ ցնցւելով, ջղաձգային հիւանդութիւն է ստանում. պ. Կ.---ն նրան ասել էր. «լա՛ւ մտածիր, խելօք կա՛ց, եթէ չ'ուղղւես քեզ կը վռնդեմ, հայրդ էլ (ճեմարանում վերակացուի պաշտօն ունի) այսօր վաղը կ'արձակւի իր պաշտօնից, մի ունեւորն էլ չէ, որ քեզ պահի. ինչ պիտի անես այնուհետև»։ Այս դէպքը խորապէս յուզում է հիւանդի ընկերակիցների սրտերը, որոնք առանց այն էլ դառնացած էին վատթար վարչական և ուսուցչական խմբի անվայել վարմունքներից. այն տեսակ վարչութեան, որի համար սովորական է վիրաւորել սանին տեղի և անտեղի անպատշաճ ածականներով, կտրել նամակների դրօշմները, նրանց բովանդակութեանը ծանօթանալու համար. այն տեսակ ուսուցիչների, որոնք յանդգնում են իսկ սանի վրայ ձեռք բարձրացնել, վարւել նրա հետ ամենայն կոպտութեամբ. «զո՛րն ասեմ, կամ զո՛րն խոստովանիմ». մի խօսքով, նախապետականութեան յատուկ բոլոր անհեթեթութիւնները...

Քանի՜ցս սաները դիմումներ են անում տեսչին իրենց բողոքի ձայնը նրան լսել տալու, սակայն նա իր սովորութեամբ խուսափելով բազմամարդ դիմումներից՝ մերժում է նրանց խնդիրքը, պահանջելով մէկիկ-մէկիկ տեսակցութեան, որ ինչ է դժւար չը լինի նրանց խնդրից շեղելը և սպառնալիքներով

և մայրենի լեզուից և ամենատարրական գիտելիքներից:

10—12 տարի սրանից առաջ մարաղացիք դպրոցի համար սեփական շէնք չեն ունեցել, դպրոցի տեղ ծառայել են այս ու այն անկիւններում մեր ընկած խարխուլ ու խոնաւ սենեակները. այդպիսի տեղերը, ի հարկէ, շատ վնասակար ազդեցութիւն կարող են ունենալ մանուկների վրայ, թէ մանկավարժական և թէ առողջապահական տեսակէտներից. իսկ այդ դպրոցները, աւելի ճիշտ կը լինի ասել խալիֆայանոցները, կառավարւել են և իրենց համապատասխան ուսուցիչ—դաստիարակիչներով: Դէս ու դէնից փախած, «կապը կտրած» բաղդախնդիր տիրացուները ապաստարան են գտնում այստեղ ուսուցչութեան պաշտօնով:

Կրթութեան գործի այդ կատարեալ խայտառակ, քաոսային վիճակը,—դըպրոցի շինութեան տեղը մութ, խոնաւ խուցեր, ուսուցիչները մի մի համբակներ և բաղդախնդիր տիրացուներ,—շարունակվում է Մարաղայում մինչև 1865 թւականը, այդ թւականից սկսած նա ենթարկվում է քիչ ու շատ փոփոխութեանց, այն էլ շնորհիւ Թաւրիզեցի գաղթականների որոնք ձեռնարկում են մի դասարանեան մի դպրոցի շինութեան, և կից եկեղեցուն հիմն են դնում այժմեան ազգային դպրոցի, որը այժմ թէև համեմատաբար քիչ լաւ դրութեան մէջ կարելի է համարել արտաքին կազմակերպութեան կողմից, բայց այնուամենայնիւ զգալի կերպով նկատվում է նրա մէջ մի քանի անհրաժեշտ բարենորոգումների բացակայութիւնը: Օրինակ, շէնքը փոքր է, այն էլ դեռ մի դասարանեան, յատակը բոլորովին անպէտք, որի պատճառով սարսափելի փոշի է բարձրանում դասարանում, նստարանները երկարաձև, կեղտոտ և միանգամայն գործածութիւնից ընկած:

Իսկ ներքինկազմակերպութիւնը շնորհիւ մի քանի ղատարկապորտ սնապարծների դեռ ևս չէ կարողացել ազատւել նախկին սխոլաստիկական, միստիկական ու խալիֆայական սիստեմից:

Դպրոցի այժմեան Յունան ուսուցիչը մի կատարեալ կախարդ է, և իւր կըրթութեամբը հաւասար մի կոյէկանոց տիրացուի: Մենք ի սրտէ ուրախացանք, որ վերջապէս մեր դպրոցը ազատւեց այդ վարժապետի ձեռքից, բայց այսօր նա կրկին, շաբաթներով դէս ու դէն քարշ գալուց, իր անմարդավայել վարմունքի համար դատարանում ծեծ ուտելուց և 50—70 թումն էլ տուգանք տալուց յետոյ, ազգական հաստավիզների և բարեկամ հոգաբարձուների միջնորդութեամբ ներս է ընդունվում:

Դեռ երկու օր չկար, որ գործի գլուխ էր անցել, մի մեծ աշակերտի այնքան էր ծեծել, որ խեղճի քիթ ու բերանը արիւնոտացրել էր:

Լաւ մանուկ սերնդի դաստիարակչական գործին վերահսկող անձինքներ ունինք: Ի՞նչ մեր մարաղացիների դարդը, որ այնպիսի հոգաբարձուներ ունինք, որոնք կրթութեան, ուսման գործի վրայ այն գաղափարն ունին, ինչ գաղափար որ կարող էր ունենալ այդ գործի վրայ մի աֆրիկացի վայրենի:

Մարաղա. 9 յունիս 95.

Շերօղլի.

ՆԱՄԱԿ ՂԱՐԱԴԱՂԻՑ

—

20 օգոս. 95.

Ճշմարիտ որ շատ տխուր և անտանելի է գաւառական թղթակցի դրութիւնը. որ կողմ աչք ես ածում ցաւալի և անմխիթար երևոյթներ են ներկայանում առաջիդ: Անիրաւութիւնը իւր գագաթնակէտին է հասել. որ կողմ նայում ես, կեղտոտութիւն, հարստահարութիւն, բռնութիւն արդար իրաւանց. մի խօսքով գարշահոտութիւնը բուրում է ամեն կողմ, ամեն տեղ:

Երբ գրիչ ես վեր առնում գրելու, հազար ու մի տեսակ պախարակելի նոյն իսկ զզւելի արարքներ են առաջիդ պատկերանում, ի՞նչ անես, մնում ես շւարած. մինչև անգամ ամաչում ես գրելու: Մարդ մտածում է, բաս մի մխիթարական բան չի գտնե՞ս որ դու էլ օտար երկրի թղթակցի պէս վեր առնես ուրախութեամբ հաղորդես թէ, շնորհիւ այս ինչ բարեկարգչի, այն ինչ վարդապետի կամ քահանայի, բացւեց այս ուսումնարանը, բարեկարգւեց այն եկեղեցին, ուսումնարանը և այլն և այլն:

Զուրկ ենք մի այդպիսի մխիթարական լուր հաղորդելու բաղդից. մի մեղադրէք մեզ, հեռաւոր եղբայրներ: Մենք, ամպաւոր պարսկաստանցիներս, դեռ բաղդ չունինք մի այդպիսի ուրախեցուցիչ լուր հաղորդելու և քանի որ վըխտում են մեր մէջ ներկայ ապիկար և անարժան վարչական անդամները, մենք մի գլուխ պէտք է մտրակենք, հարւածենք, նրանց գարշ արարքները երեսներին խփենք, մինչև որ ասպարէզը կը մաքրւի, կը զտւի այդ տգէտ, անարժան և վատթար պաշտօնեաներից:

Ասացինք որ անտանելի է գաւառական թղթակցի դրութիւնը. Նախ այն պատճառով, որ գաւառը կանոնաւոր հաղորդակցութիւն չունի քաղաքի հետ որ պատահած դէպքը կամ մի կարևոր լուրը իսկոյն հասցնեն ուր հարկն է: Շատ անգամ պատահում է որ մի ամենանհրաժեշտ լուր կամ բողոք այնքան ուշանում է, որ այլ ևս իւր զօրութիւնը կորցնում է և անյարմար է զգացվում ներկայացնել ուր հարկն է: Էլ չեմ ասում այն, որ թղթակցութիւնների մեծամասնութիւնը կորչում—անյետանում է, չը գիտես որտեղ:

Երկրորդ ցաւալին նա է, որ դիպուածով տեղ հասցրած տեղեկութիւնը կամ բողոքը, ոչ մի բարերար ազդեցութիւն չէ ներգործում այդ հաստակաշիների վերայ: Օրինակ. „Տուեղի“ 23 և 26 համարներում հաղորդել էինք, գլխաւորապէս բողոքել էինք Ղարադաղի բարեկարգիչ Բագունի վարդապետի միանգամայն կործանիչ ընթացքի դէմ: Բայց արի տես իսկի մի մազաչափ ներգործութիւն ունեցա՞ւ կամ թէ նա ուղղութեան բերե՞ց աւերչին. քաւ լիցի. նա դեռ մի քիչ էլ խրախուսւած՝ աւելին է անում:

Մեր հոգևոր իշխանութիւնը պահ մի ուշադիր եղա՞ւ այդ բողոքին, կամ թէ սանձահարե՞ց իւր ուղարկած պաշտօնեային— երբէք. իսկ մեր Թաւրիզու աղաները, արդեօք հետաքըրքրւեցի՞ն այդ թշւառների դառն դրութիւնով—այդ էլ մի հարցնէք:

Ահա գաւառացի թղթակցի դրութիւնը, դրութիւն որ միանգամայն, յուսահատեցուցիչ է:

Ար—Լանցի.

ՆԱՄԱԿ ԴԱՎՐԷԺԻՑ

—

27 օգոստոս 96.

Մի ժամանակ Թիֆլիսում գոյութիւն ունէր հայ դերասանական մշտական խումբ որպէս մշտական մի հաստատութիւն. այդ խումբը մի խիստ բացառութիւն էր հայկական բնաւորութեան համար, ուստի շուտով նա իր գոյութիւնը անւանական դարձրեց. ինքը չքացաւ, թողնելով միայն իր անունը որը և շալակելով իրենց վրայ, խմբի անդամներից իւրաքանչիւրը, տարածեցին նորան ի սփիւռս աշխարհի—Մոսկվայից մինչև Պարսկաստան:

Տեղս է գտնվում այժմ այդ խմբի անդամներից պ. Մ. Աղաեան որը երեկ ամսոյս 27-ին, 2 ջուխտ հենդ սիրողների մասնակցութեամբ, տալիս էր երրորդ ներկայացումը, այստեղի Արամեան դըպրոցի բեմի վրայ: Աւելորդ կը լինէր երկար կանգ առնել առաջին երկու ներկայացումների մասին. բաւական է ասել որ ներկայացնում էին «Արշակ Բ.» և «Անիի աւերումն» պատմական պիէսները. պիէսներ, որոնք ներքին, բեմական արժանաւորութիւնից զուրկ լինելով, հազիւ թէ կենդանութիւն են ստանում ամենաշնորհալի դերասանների խաղով, որոնց, հասկանալի է, այսուամենայնիւ չի կարող երբէք յաջողւել այդպիսի պիէսներում լիովին արտայայտել իրենց բեմական ընդունակութիւնները և տաղանդը:

Հոսոսական կեղծ «ա՜խ» ու «ո՜հերի» ազգասիրական փքուն և դադարկ ֆրազների ժողովու կազմող այդ պիէսներ երբեմնակի եթէ տուեն էլ Կովկասեան բեմերի վրայ, միշտ համեմվում են բեմական արտաքին շքեղութեամբ, որը և գրաւում է գռեհիկ ժողովրդին. իսկ Դաւրէժի աղքատ բեմի վրայ ի՞նչով կարող էին գրաւել նոքա ժողովրդին:

Երէկ տուեցաւ «Փարիզու աղքատներ»

ճամբի բերելը: Սաները այդ բոլորը տեղաւորում են իրենց մատաղ սրտերում՝ յարմար առթի սպասելով, որ բոլորը բաց անեն:

Առիթը լինում է վերոյիշեալ սանի անսպասելի հիւանդութիւնը, որ պատահում է 1894 թ. նոյեմբերի 24-ին: Երեկոյեան աղօթքը վերջանալուց յետոյ, դրսի դասընկերները հաւաքվում են խորհրդարանի դուռը և թոյլտւութիւն են խնդրում նրան ներկայանալու. խնդիրը մերժվում է: Այդ միջոցում խորհրդարանում հաւաքւած են լինում ուսուցիչներից շատերը. այդտեղ են լինում նաև Ներսէս եպիսկոպոսը, Վահան և Տիրայր վարդապետները և ուսուցիչներից շատերը, ինչպէս և վերակացուները:

Երբ բողոքողները չեն հեռանում և պնդում են իրենց պահանջը, տեսուչը երևում է դըռնամէջին. նա նախ և առաջ նկատողութիւն է անում մէկին, որ գլխարկով է լինում կանգնած, ասելով «սրբի պատկերի առաջ էք կանգնած» (խորհրդարանի դռան գլխին կախած է Աստուածածնի պատկերը, սաների աղօթքի համար). կարծում է թէ մեծ բարեպաշտութիւն է սրբի առաջ գլխաբաց կանգնելը և հարիւրաւոր մատաղ սաների կեանքը թունաւորելը.... Ապա դառնալով աշակերտներին հարցնում է նրանց պահանջը. երբ վերջինները կրկնում են, պ. տեսուչը պատասխանում է «չեմ կարող ընդունել». առաջին շարքում կանգնողի մի ապտակը կտրում է տեսչի ձայնը. ուսուցիչներից և վերակացուներից մի քանիսը մէջ են ընկնում. սակայն այդ միջոցին ննջարանից վերադարձել էին բոլոր սաները. իրարանցումն ընկնում է. միջնորդողները քաշւում են մի կողմ և սկսում ծեծել, իսկ տեսուչը մի քանի ոտի հարւածներ է ստանալով՝ ընկնում է ներս, դէտին փակելով. սենեակում գտնւողները շտապում են դուռը փակել և ամրացնել. իրարանցում, նախասենեակում սկսում է մեծանալ, ծեծվում են նաև «օբսկուրանտ» կոչւած աշակերտներից մի քանիսը, որոնք յանդգնել էին պաշտպան հանդիսանալ անարդար վարչութեան: Արժանաւոր կերպով պատժվում է և Վահան վարդապետի ծառան: Դա մի կիսակիրթ վայրենի է, որ իր պատրոնի պաշտպանութեամբ երես առած՝ անպատիժ կերպով բազմաթիւ լրբութիւններ է անում թէ վանքում, թէ ճեմարանում:

Մի անգամ պ. Ղազարոս Աղայեանցը (որ ճեմարանում դաստիարակի պաշտօն ունէր) նրան հրամայում է ոտք չը դնել ճեմարան, որովհետև նախ արգելւած է կողմնակի անձանց մուտքն առանց թոյլտւութեան և երկրորդ, նա աշակերտներին միայն լրբութիւն և անբարոյականութիւն է սովորեցնում: Անամօթը սկսում է հայհոյել Աղայեանցին և սպառնալ նրան արտաքսել այդ ճեմարանից... Այդ լուրը հասնում է Խրիմեանին, որ բաւականանում է միայն մի կիսաբերան հրամանով՝ Վահանին՝ որ պատժւի յանդուգը. սակայն ո՞վ է այդպիսի հրամանին լսողը... պ. ծառան շարունակում է անարգել կերպով ճեմարան մուտք գործել:

Ողբալի՜ վիճակ: Ախար ի՞նչ պիտի լինի այն ճեմարան կոչւած կրթական հաստատութեան վիճակը, երբ մի կիսակիրթ կղերի վայրենի ծառան, խաղում է նրա պաշտօնեաների պատւի հետ, անպատիժ կերպով:

Ահա այդ ծառան իր պատրոնի հետ ներկայ է լինում խռովութեան ժամանակ, այն էլ զինւած դաշոյնով և րեւոլերով. նա յանդգնում է սաներից մէկին ապտակել. իսկոյն նորան [illegible] սա ձգում և կոխոտում. նա երբ զէնքին է դիմում՝ խլում են ձեռքից, իսկ իրան աքացիներով սանդուղներից վայր են գլորում:

(Կը շարունակւի)

դրաման(նախերգանքը) Շիլլերի «Աւազակներ»(I և վերջին արարուածները). Թատրոն յաճախող խիստ փոքրաթիւ հասարակութիւնը գոհ մնաց պ. Աղաջեանի աշխոյժ խաղով (Նաւապետի դերում «Փարիզի աղք.» մէջ, և Ֆրանց Մօօրի դերում — «Աւազակների» մէջ) ջուխտ ու կէնտ սիրողները թոյլ էին: Ընդհանրապէս թոյլ էր Զաւէշտը:

Նկատելի է սիրողնե, ի պակասութիւն. դերասանուհի բոլորովին չկայ. տեղացի կին սիրողներ տեսնուած բան չէ. բաւականանում են դեռ ընտանեկան կուլիսների ետևում գործելով: Այդպիսի հանգամանքներում զարմանալի չէ եթէ աջող ընտրուած պիէսներ ենթարկվում են անդամահատութեան:

Դավրէժի հարուստ համարւող դասակարգը ներկայացումներին փայլում է միշտ իր բացակայութեամբ. Նրանց կոշտացած զգացումները շարունակում են բաւականութիւն գտնել գինու կալասի և խաղաթղթերի մէջ: Եւ քանի որ այդ այդպէս է, ուստի այդ կողմից միանգամայն հասկանալի էր Հոգաբարձութեան արգելքը բուֆէտում խմիչք ծախելու:

Նահմելիք.

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ՏԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ հանրական ատենին յանձանձմանց (?) հայ ազգ. հաստատութեանց Բաթաւիոյ»

—

Այդ վերնագրով մի տպագրուած տետրակ է է մտել «Ձայնի» խմբագրութեան մէջ և երբ մարդ մի թեթև հայեացք է ձգում նրա վրայ, գտնում է իր առաջ մի հաշիւ, որ մատակարարում է խորհրդածութեան նիւթ: Տեղեկագիրը ոչ մի հաշւեաւութեան կերպարանք չունի, որովհետև նրա մէջ գրուած հաշիւները յիշեցնում են աւելի նպարավաճառի տետրակներ: Բաթաւիոյ ազգ. հաստատութիւնների վարավարիչները, ըստ երևոյթին, ոչ մի գաղափար չունին հաշւապահութեան վրայ: Որովհետև ոչ կանոնաւոր ելք ու մուտք կայ և ոչ էլ մի ընդհանուր հաշւեկշիռ, որպէս զի մարդ կարողանայ ունենալ աչքի առջև մուտքի և ելքի ընդհանուր գումարները: Հաշիւը քննողին է մնում—բաւական նեղութեամբ—գտնել այդ գումարը և իմանալ թէ որքան պատրաստ դրամ կայ և այլն:

Ի հարկէ մի կողմ թողնենք դեռ ևս տեղեկագրի լեզուն, որ մի անճոռնի գրաբառ է, զուրկ քերականական կանոններից: Մեր Ջուղայեցի եղբայրները երևի մտադիր են բացառութիւն կազմել միշտ և չը սովորել գրելու աշխարհաբառ գործածական լեզուով:

Բայց ինչ որ աչքի է խփում հաշւի մէջ, դրանք մի քանի այնպիսի կէտեր են, որոնք, յիրաւի, բացատրութեան են կարօտ: Օրինակ Ներս 5. Մ. և 3. ուսումնարանի հաշւի մէջ, ծախքի մասում, կարդում ենք որ 100 ական գիլդր նուէր է տուած պ.պ. Մ. Փոլթուգալին [illegible] ն. տա- և Մ. Չերադին: Դպրոցի փողից նւէր [illegible] լըս երկու մասնաւոր անհատների, որոնք ոչ մի իրաւունք չունէին այդ նւէրների աէրը լինելու: Այդտեղ ակներև զեղծումն է գործ դրւել: Որով իրաւամբ և ինչ հիման վրայ, Եւրոպայում նստած այդ երկու անձերին է տրվում դպրոցի փողերից իբր նւէր. ովքեր են նրանք դպրոցի վերաբերութեամբ կամ կամ ինչկապ են ունեցել դպրոցի հետ—դա պարզ չէ: Բաթաւիոյ հասարակութեանն է մնում կալւածների կառավարիչներից ետ պահանջել այդ 200 գիլդրը: Եթէ նրանք այնքան առատաձեռն են, որ ամեն բան անելուց յետոյ կարող են Մ. Փոլթուգալի պէս մի ա ֆերիստի էլ նւէր անել, ինչու իրենց գրպանից չեն արել, այլ ազգային փողերից են վատնել:

Մի բան որ զովելի է սակայն, այդ այն է, որ տարեոր հանրական ժողովը Բաթաւիայում, վճռել է 500 գիլտր ուղարկել Սասունի սովեալներին: Վաղուց պէտք էր անել այդ և ոչ թէ սպասել մարչ (մարտ) ամսի 28-ի ժողովին, քանի որ երկու անձնաւորութիւնների նւէր ուղարկելու համար ոչ մի ժողովի չէր սպասուած:

Առ հասարակ տեղեկագիր-հաշւից ոչ մի պարզ գաղափար կազմել չէ լինում թէ Բաթաւիան ինչ հայկական հաստատութիւններ ունի: Օրինակ՝ յիշվում է մի «գրքատուն» որ 400 գիլտր ծախս է ուտում: Ի՞նչ գրքատուն է այդ: Կայ մի «հայկեան միաբանութիւն» ուր 367,97 գիլտր ծախսվում է, թէ փոխ է տուած (յայտնի չէ բոլորովին): Ի՞նչ միաբանութիւն է այդ: Ի՞նչ գործ ունին, օրինակ ահագին փողեր, զանազան մասնաւոր անձերի մօտ, որպիսիք են տիկին Մ. Յովսէփ—17,255 գիլ. Մինաս Մ. Բարսեղ—2500 գ. տոկոսով են տրւած դրանք, թէ առնելիք է մնում: Ոչինչ պարզւած չէ: Գաղափար տալու համար թէ որպիսի այլանդակ հաշւապահութիւն է, որ երևում է այդ տեղեկագրի մէջ, մէջ բերեմ մի կտոր. երս. 6.

Մուտք

Վարձ մթերանոցի	գ. 800.—
Հարկ վճարեալ տէրութեան . .	88,50

Եւ այսպէս ծախսն էլ է դրւած մուտքի շարքում, յետոյ վերջումն էլ այսպէս.

Ծախք առաւելեալ քան զմուտն . .	17,48
ստացւածք ի վերջ 1893 ամի էր .	41.097,77
ուստի ներկայ ունի	41,080,29

Այդ բոլորը գտնվում է մուտքի շարքում: Որպիսի ծիծաղելի հաշւապահութիւն:

Դրանից յետոյ երևում է որ Բաթաւիոյ ազգ. կալւածների «սնդուղն» ունի կանխիկ 41,856,27 գիլտր, եթէ միայն չեմ սխալվում: Ցանկալի կը լինէր որ մէկը Բաթաւիայից, մեզ գրէր մի քիչ այդ կալւածների, հաստատութիւնների մասին. առհասարակ այդտեղի հայ ազգաբնակութեան, նրանց հասարակական գործերի և այդ 41856 գիլտրի գործածութեան մասին, ապա թէ ոչ տեղեկագիրը ոչ միայն մի գաղափար չէ տալիս, այլ և չէ կարողանում իր նիւթը մշակւած կերպով և հասկանալի հաշւապահութեամբ ընթերցող հասարակութեան մատուցանել: Տեղեկագրի լեզուն, ինչպէս ասացինք, ծիծաղելի է: «Յանձանձմանց» զարդարւած անհեթեթ գրաբարի կողքին՝ գտնվում են անգլեական աղաւաղած բառեր, պարսկական ոճեր...

Տպագրութիւնը մաքուր է: Երևում է որ Ջուղայի մենափրկիչ վանքի տպարանը միմիայն այդպիսի և ուրիշ չնչին գործեր տպագրելու է ընդունակ, մինչ իր առջև ունի գործելու մի շատ աւելի լայն և յաջող ասպարէզ, քանի որ լաւ փող ունի և մինչև իսկ հարուստ էլ կարող է կոչւել: Օրինակ հէնց այս տարի, չը նայելով որ դուրս է տրւել բաւական թւով անմիտ գրքեր, որոնք անշուշտ չեն ծախւիլ,---սնդուկում պատրաստ դրամ ունի 1836,11 ղռան և դեռ Բաթաւիայից էլ ստացել է 332 գիլտր: Ի՞նչ Ամենափրկիչ վանքը՞... բայց դրա մասին առանձին, այդ վանքի համար ասելիքներ շատ կան:

Բրիչ
(Վ.Փ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են որ Սասնոյ տառապեալների համար Թէհրանում հաւաքւած գումարից այս օրերս կը փոխադրեն Կ. Պոլսոյ Ս. Պատրիարքին առայժմ 100 օսմ. լիրա և յետոյ կը փոխադրւի նաև 50 ոսկի երբ կը վերջանայ հանգանակութիւնը: Մեր ուրախութիւնն ենք յայտնում. վերջապէս Թէհրանցիք էլ մասնակցեցին այդ մարդասիրական գործին, պիտի ասել, իրենց կարողութեան չափ՝ լայն կերպով:

—

Փոխանորդ վարդապետը շարժում չէ ցոյց տալիս Հայկազ. դպրոցի նիւթականը բարւոքելու հարցում: Դեռ մուրհակները մնում են անվճար, իսկ դպրոցի այժմեան հոգաբարձութիւնը աւելի քան ապիկար է հանդիսանում այդպիսի հարցերը լուծելու խնդրում: Պէտք է վարդապետին՝ շտապել և հարկ եղած ժամանակ ի գործ դնել ամէն միջոց, եթէ չէ կամենում իր դանդաղութեամբ մի երկրորդ մահացուցիչ հարւած էլ տուած լինել Հայկ. դպրոցին: Դպրոցը այժմ լիովին չքաւոր դրութեան մէջ է և շէնքը նորոգելու համար անգամ փող չունի: Կարևոր է երևում մինչև իսկ լուծել այժմեան հոգաբարձութիւնը և վերընտրել մի նորը, որ միացած հնի մի քանի գործօն անդամների հետ՝ կարող լինէր ժողովներ կայացնելով, լրջութեամբ գործի սկսել:

—

Մարաղայից մեզ գրում են: Անցեալ 94 թւի «Շաւիղի» վերջին համարում հաղորդել էինք որ մի ոմն Օհանջան Մարտիրոսեանց ղարադաղցի, Բագւում հանգանակութիւն էր արել իրենց գիւղի եկեղեցու համար և մօտ երկու տարի էր որ այդ փողը նպատակին չէր հասցրել որ և անյայտութեան մէջ է: Սակայն այսօր գալիս ենք հաղորդելու որ Յովհաննէս վարդապետը «Շաւիղի» ազդարարութեան համաձայն, պահանջեց յիշեալ պարոնից այդ փողը և ստացաւ ճիշտ 40 թուման ղռան փող որ և իւր մօտն է պահում:

—

Ուրախութեամբ հաղորդում ենք որ Սասնոյ սովեալների համար Թէհրանում եղած հանգանակութեան յօժարութեամբ և առատ կերպով մասնակցում են նաև մեր բողոքական հայ եղբայրները: Այդպէս էլ պէտք էր. ժամանակ է մոռանալ այն հին անմիտ ատելութիւնը որ բաժանում էր լուսաւորչականներին՝ բողոքականներից կամ կաթոլիկներից, նոյն իսկ այդպիսի մարդասիրական գործերի մէջ:

—

Մեր թերթի անցեալ համարով հաղորդել էինք որ Կամախում (Հայաստան) տեղի է ունեցել մի նոր մեծ կոտորած: Այդ կոտորածը, որ նոր սոսկում է ձգելու անշուշտ, իր մանրամասնութիւններով պաշտօնապէս յայտնի է այժմ: Եկող համարով կաշխատենք հաղորդել մեր ընթերցողներին ևս:

—

Ռէյտէրի հեռագրական գործակալութեան այլ ևս հաւատալ մարդ չէ կարող: Այդ կարելի է գտնել հայերին վերաբերեալ երկու միմեանց հակասող հեռագրերներից, որոնք տպւած են «Շաւղի» այս համարում: Գիտէինք որ այդ գործակալութիւնը անկախ ուղղութեան չէ պատկանում, բայց չէինք կարծում որ նա երկու օրւայ ընթացքում տար այդպէս հակառութիւններ: Որի՞ն հաւատալ. սեպ. 15-ի հեռագրին թէ՞ 17-ի: Միթէ պիտի կարծել որ ցոյցին մասնակցելու վճռապէս մերժող պետութիւնները 2 օրւայ ընթացքում իրենց վճռի հակառակը վճռեն: Դժբաղդաբար ստիպւած ենք այդ գործակալութեան հեռագիրներով գոհ լինել, քանի որ ուրիշները չկան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

Ներսիսեան դպրոցի նոր տեսուչ Սամուէլ Բալաղեանցին հաստատել բարեհաճել է կաթուղիկոսը—այդպէս են հաղորդում Կովկասի հայ լրագիրները: Դրա հետ միասին տալիս են մեզ մի զայրացուցիչ լուր էլ: «Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը—ասում է «Մշակը»—յարգելով կաթուղիկոսի ցանկ'ութիւնը, Թիֆլիզի առաջնորդի խնդիրքը և դպրոցի նախկին հոգաբարձութեան տենչանքը, որոշել է այս տարի էլ անփոփոխ պահել ուսուցչական ամբողջ խումբը»:

Ուրեմն այս տարի էլ, մի «ցանկութեան», մի «խնդիրքի» և մի հատ էլ «տենչանքի» խաթրի համար, զանազան Թիւսիկ և Յարօ, պիտի շարունակեն դպրոցը ապականել, ազգի փողերն կլանել և ծիծաղել հասարակութեան քթին: Ինչո՞ւ. որովհետև իրենք իրենց կրօնասէր—սուտ քրիստոներ—և բարեպաշտ ցոյց տալով, արժանացել են վեհափառի «ցանկութեան», քծնասիրութեամբ՝ առաջնորդի «խնդիրքին» և խնամիութեամբ կամ կլուբի ընկերակցութեան հնութեամբ՝ հին հոգաբարձութեան «տենչանքին»...

Նոր հոգաբարձութիւնը, գիտենալով հանդերձ որ այդ բոլոր ուսուցիչները արժանի չեն անգամ այդպիսի անւան, փաստեր ունենալով հանդերձ՝ որ նրանց ձեւքի տակից դուրս են գալիս տխրացուներ կամ ապուշներ—այդ գիտենալով հանդերձ, «խաթրի համար» թողել է նրանց այս տարի էլ՝ փչացնել աշակերտներին: Դա մի աններելի պարտազանցութիւն է, որ արժանի է խիստ պարսաւանքի: Միթէ հանդուրժում են որ Յարօի պէս ուսուցիչն օրինակ՝ որ տարիներով Ֆրանսերէնի դասատու լինելով դեռ մի նախադասութիւն չ'ունի սովորեցրած—կլանի 980 րուբլի փողը

և նստելով դասարաններում, իրանմիտ, փտած և զզուելի պատմութիւններով զբաղեցնի աշակերտներին։ Դեռ սա մի հասարակ օրինակ է, իսկ Թիւսինկը, Պռօշը և այլն և այլն...

Զարմանալի է հոգաբարձութեան այդ աստիճան թուլութիւնը։

*** Տարւայ վերջ լինելուն համար, «Տարազը» սկսել է տալ զանազան թըռչունների և խրտնող աւանակների պատկերներ. անշուշտ կամենալով չը խրտնեցնել իր թերթին։ Գովելի է այդպիսի վարպետ աֆերիստութիւնը. դա էլ մի հիւնար է, որ ամէն մարդու բան չէ։ Բանը այն է որ «Տարազի» տէրը հիւնարը գտել է բարեկամ մնալու Կովկասի զօրեղ հայ թերթերի հետ. «Մշակին» նա քսմսուելով է հաճոյանում և նա՝ սրան խնայելով լռում է, իսկ «Նոր-Դարին» չի դիպչում, այն առանձի հիման վրայ, որ«քո խունկն ու մոմը քեզ մնայ մեր ժամը ոտ մի կոխիլ»։ Բայց ինչ նիւթ է տալիս «Տարազը», այդ պէտք է հարցնել։ Մի քանի անհամ—անհոտ ոտանաւորներ, որոնք կամ Կրասիլնիկեանն է գրում իր միլիոնների տակից և կամ Սրինգն է գանչեցնում իր կոտրած սրնգի միջից, յետոյ այս—այն թերթից քաղած լուրիկներ, երբեմն մի թարգմանական անտարազ ու անճաշակ վէպ և պրծաւ գնաց, թերթը լցւել է։ Վերջերս է միայն որ այդ բոլորի կողքին տըպւում է «Դիալեկտիքական մատերիալիզմ» լուրջ գիտական յօդւածը պատմութեան փիլիսոփայութեան մասին, որը այնպէս է սազ գալիս «Տարազին»՝ որպէս սըրամարգ փետուրները ագռաւին կամ ձիու թամբը՝ ուղտին.

Եթէ այդ էլ չը լինէր... արդեօք այն ժամանակ բաղտ չէինք ունենալ կարդալու պ. ազար անի «Նամակները պաշտելի օր. Յուսիկեանին» և կամ նրա տեսակցութիւնը մեծ մարդերի հետ...

*** Մուրճի № 7ը. Նոր ստացանք։ Երկու գրւածքներ՝ Վ. Փափազեանի, որոնցից առաջինը պատկերացնում է թիւրքահայի կեանքը, իսկ երկրորդը մի բանաստեղծական պօեմա է. մի պատմւածք Գ. Բաշինջաղեանի և յետոյ 5 բանաստեղծութիւններ, որոնցից միայն մէկն է կարդացվում—«Ինչպէս մէգը»—իսկ շատ հետաքրքրութեամբ կարդացվում է ժամանակակից տեսութիւնը, որ նոյն հարցի մասին, 5-րդ լուրջ և ամփոփ յօդւածն է։ Խօսելով բանաստեղծութիւնների մասին, ես հարկ եմ համարում մի քանի խօսք ասել Շանթի գրւածքների համար։ Այդ բանաստեղծին եթէ կարդալ կարելի է լինում, շնորհիւ այն սահունութեան է, որ տիրում է հեղինակի լեզւի մէջ։ Նա ունի գեղուն ոճ և դարձւածքներ, արտայայտութեան ճոխութիւն, նա մանաւանդ մի անկրկնելի ներդաշնակութիւն ունի, որ մուզիկայի պէս հնչելով, պահ մի մոռացնել է տալիս գրւածքի եգին փնտռելը։ Եւ իսկապէս, Շանթի գրւածքների մէջ դեղարւեստն է որ բռնում է առաջին տեղը, խօսքի առատութիւն կայ, բայց ոչ գաղափարի ներմուծում։ Նա արտայայտում է աւելի նկարագրութիւններ և ոլոլուն, երբեմն շքեղ դարձւածքներով ծածկում է նրանց ձանձրալի դառնալուց. բայց, կրկնում ենք, գաղափար, միտք այդ բանաստեղծութիւնների մէջ՝ չեն երևում։ Նրանք թողնում են մի սիրուն փոքրիկ թռչնիկի մի կտոր դայլայլի տըպաւորութիւն, որ 5 րոպէից յետոյ մոռացվում է։ Եւ իսկապէս, Շանթի բանաստեղծութիւններից ոչ մէկը, կարդալուց 5 րոպէ յետոյ, այլ ևս յիշել չէ կարելի. որովհետև խօսքեր են միայն առանց մի որոշ մտքի, տենդենցիայի..

Բայց առ այժմ բաւական է այսքան։ Շանթը մի նոր ոյժ է և մեծ ապագայ է խոստանում. մանաւանդ նր ուսանում է և դեռ շատ կարող է կատարելագործւել։ Գոնէ այժմեան մեր բոլոր «քանքարեղծ» կոչւողներից՝ զանազան [illegible] Լեռենց, Սրինգ կամ Դեմիրճեաններից՝ լաւագոյնն է։

Լ. Փ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լորդ Ռւօլսլէի անգլիական զօրքի հրամանատար նշանակւելը համարվում է որպէս նշան որ Ֆրանսայի և Անգլիայի մէջ եղած յարաբերութիւնները լարւել են։ Գործերի դրութիւնն արդէն ցոյց է տալիս որ այդ երկու տէրութիւնների մէջ յարաբերութիւնը վատացել է անգլիական նոր մինիստրութեան կազմւելուց ի վեր։

—Չինաստանում նոր ապստամբութիւններ են եղել։ Թիան-ցինում զօրքերն են սկսել աւերել ամէն ինչ։ Մօտ 100 հոգի սպանւած է։

—Գերմանական ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն է ստացել որ Վիլհելմ Կայսեր կեանքի դէմ փորձեր են պատրաստվում և որ պիտի կատարեն առաջին առիթով։ Ոստիկանութիւնը սկսել է խիստ հսկողութիւններ կայսեր վրայ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌԷՅՏԵՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լոնդոն. 14 սեպտեմբեր. (ն. տ.) Այն ժամանակաւոր երկպառակութիւնը որ ծագել էր Պամիրի կոմիսիօներների մէջ՝ վերացել է։—«Թիւրքիստան» լրագիրը մի առաջնորդողով նախատում է «Нов. Время» լրագրին, որ նա սխալ տեղեկութիւններ տպելով խռովութիւն է ուզում սերմանել Անգլիայի և Ռուսիայի միջև։

Լոնդոն. 15 սեպտ. Ֆրանսիան և Ռուսիան կամենում են նեցուկ լինել Անգլիային բարոյապէս, բայց բոլորովին մերժում են միանալ նրան ոտիպողական քայլեր անելու, համար որ Բ. Դուռը ընդունի առաջարկւած հայկական ռեֆորմները։

Լոնդոն. 15 սեպտ. Խօլերա է երևացել Թանջէրում (Մարօք)։

Լոնդոն. 17 սեպտ. Եւրոպական պետութիւնները, մանաւանդ Անգլիան, դժգոհ են այն գիջումներից որ տաճկական կառավարութիւնը կամենում է անել հայկական խնդրի մէջ. կարծիք կայ որ նոր ճնշում է գործ դրւելու Բ. Դըռան վրայ։

„ՇԱՒԻՂԻ" ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Սալմաստ. Եարի. Անհոգ եղէք, «Սալմաստի տեսչի վանդալականութիւն» յօդւածը ստուգապէս Մ. Աւետիսեանի ձեռագիրն է. ձեր նամակից յետոյ նորից քննութեան ենթարկեցինք ձեռագիրները. պնդում ենք մեր պատասխանը։

Ռաշտ. Գ. Սարդարեան. Ձեր յօդւածը չի տպւել. այդ տեսակ բառն գովասանքներ ուղղւած մեր թերթին՝ տպագրել չենք կարող։

Արտօնատէր հրատարակիչ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիզի Հայոց Հրատար. ընկերութեան մինչև այժմ տպագրած գրքերը,

Քուվման եղբօր տնակը թարգմ. ափ՝ն. — 4½
Նոյնը կազմած Տ.-Մ[?]աթիկոսեան. 60
Մորեխ և նրա ջնջելու հնարները. . — 10
Նեղ և խոնաւ բնակարանների մասին, Հ Ա. — 10
Մովսէսի Խորենացւոյ Պատմ. Հայոց. — 80
Փոքրիկ ձեռնարկ գործնակ. տնտեսութեան — 50
Գամառ Քաթիպայի բանաստեղծ. (սպառ.) — 50
Ռօբինզօնի պատմութիւն թարգմ. Գ. ք. Ա. — 60
Ուխտաւորը, գործ Վ. Հ. աշխ Ռ. Պատկ. — 75
Գառնուկ և Լուսատտնիկ, Զմիդտի, թ. Ն. — 25
Սայեաթ-Նովա, ազգային երգիչ . . — 5
Ծննդեան պատմութիւնը . . — 10
Աղաթանգեղեայ Պատմութիւն . 1 —
Գիւղական խալիֆայ, Ա. Արարատեան — 50
Վանայ սազ, Գ. Ձերենցի . . . — 75
Փնջիկ, գրեց Աղէք. Արարատեան . — 20
Նամուս, վէպ, գրեց Շիրվանզադէ 1 —
Ստեփաննոսի Տար. Ասող. Պատմ. տիգեր. 2 —
Թիֆլիսեցոց մտաւոր կեանքը Դ. Տ. Աղէք-1 50
Նոյնը ընտիր թղթի վերայ սանդրեան 2 —
Ղևոնդ պատմագիր . . . 2 —
Սոկրատէս, թարգմ. օր Թ. Ստեփանեան, — 10
Պատմութիւն Հայոց, Պալասանեանի 1 50
Ուղեցոյց գործնական շերամապ. Կ. Մ. Զ. — 40
Վարդ Ռէսլին Սպիրի, թարգմ. Ի. Յ. . — 10
Նալ և Դամայեանթի, Փ. Զմիդտի . — 20
Աստուած գիտէ արդարն ու մեղաւորը. — 7
Հաւատարիմ Սաւիտրին, Վայլեների — 10
Լինհարդ և Գերտրուդ, Պեստալոցցի . — 25
Նպսի փոքրաւորը. Մ. Ռայենհ, թ. Ի. Յ. — 15
Ռւտէնց Յովսէփ, Ե. Սպիրի, թարգմ. Ի. Յ. — 15
Ազգային Ջոջեր, Ց. Պարոնեանի . 1 —
Բր-ա-բա, Ֆ. Օժէշկօի , — 15
Ձնիկ. Կոլիկովայի. թ. օր. Ա. Ս, (սպառ) — 5
Ճշեղլինի երեք զրոյցներ , . — 10
Տարասկոնցի Տարտարէնը. Դօդէ, թ. բժ Թ, Զ. 40
Օրլէանի կոյսը, Օստրագորսկու թ. Յ. Խ. — 25
Յ. Արարատեանի կեանքը թ. Պ. Պ. — 75
Գաղափարական քահանայ, Պոտապենկօի. — 75
Ընտանիքի յոյսը, Անենսկայա. . — 10
Հոսհասի ձեռատետրը, Յ. Պարոնեանի 1 —
Քիմիա Ռոսկօի, թարգմ. Ա. Մելիք-Ալլահվ. — 40
Ճշեգրինի երեք վէպիկ, թարգմ. Մ. Ղ. — 15
Սասմայ ծռեր, Գարեգին սրկաւագ . — 50
Ջաւախքի բարբառը, Ե, Լալայեանցի , — 25
Դաստիարակութիւն, թարգմ. Մ. Ղ. . 1 —
Մըռաւն, Ի. Զմիդտ, թ. Ա. Քալանթարի — 29
Խան-Միրան, գրեց Սէյլան . — 20
Տարաս-Բուլբա, Ն. Գօգօլի թարգմ. Մ. Ա. — 40
Փշրանքներ, Գ. սարկ. Յովսեփեանի . — 50
Երկու քոյր, Ղ. Աղայեանի . — 25
Փորձանքների բժշկարան, Բերօբերի, թ, Օ. — 20
Մակբեթ, Շէկսպիրի, թարգմ Ս. Մալխ — 50
Պաստեօր, Ս. Բալադեանի և Ա. Քալանթարի 20
Խօլերա, բժ. վ. Արծրունու . . — 5
Խարադի տղայ, Ս. Քամալեանի . . — 40
Հանրամատչ. Բնախօսութ. Վ. Լանկեվիչի 1 —
Փարաւոնի աղջիկը, Էբէրսի, թարգմ. Գ. Շ. — 80
Խուն-Խոր, Յ. Ղազարեանցի . . — 60
Ելգուջա, վէպ, թարգ. Տ. Փիրումեանի. — 45
Զարմերդ մօղ, Ղ[?]ոնդ[?]էյկի . — 5
Դրախտի ընտանիք, Խրիմեան Հայրիկ, բ. տպ. — 50
Սիրաք և Սամէլ, Խրիմեան Հայրիկ, բ, տպ. — 50
Զրոյցներ հոգի մասին, Ս. Բալադեանի . — 15
Առողջապահութիւն Փլամմար., թ. Տ. Ց. 1 —
Մանուկ. հոգատարութիւնը. Պօկրօվսկի. — 20
Մուկուչի հաւիկը. Պ. Նեղվանօվի, թ Ե. Ա. — 15
Երկու [?]եքեաթ, Կարմէն Սիլվայի թ. Ս. Մ. — 10
Կովկասի գետերը Լ. Տօլստօյի, թ. Ղ Ը — 5
Վէպիկներ, Շիրվանզադէի . . — 50
Դարվինիզմ. Ս. Բալադեանի . . — 40
Պետրոս Դուրեան, Արշակ Չօպանեանի . — 5
Շիլլօնի կալանաւոր, Մօր. Հարտմ. թ. Կ. Կ. — 60
Համլէտ Շէկսպիրի, թ. անդ. Յովհաննէս Մ. — 75
Քննական պատմ. Հայոց վարդ Ա. Ա. Մ 1 —
Նոյն, Մասն Բ. . Գարա-1 —
Նոյն, Մասն Գ. . գոզեան1 —
Նոյն, Մասն Դ. վաճառքի տակ նի — —
Ակնայ հնութիւններ, „ „ Յ. ճանիկ. — —
Ուրբինեցի մանուկը, Ույդաի զրոյցներից. — 10
Կօշկակար երաժիշտ, Տիւշեվի . — 5
Խնձորենիների երկրում . . — 10
Երկու եղբայր, հեղ. տիկ. Մօնզոմերիի . — 60
Մեծապ. Մուրացկաններ, Ց. Պարոնեանի 40
Նախադիտելիք քաղաքականութեան Ա, Քիշմ. — 80

1 րուբլին հաշւելով 6 ղռւշ, նշանակւած գրքերը ունենալ կամեցողը կարող է դիմել խմբագրութեանս։ Ծանապարհածախսը գրքի գնի հետ է հաշւած. վճարը կանխիկ։ Ընկերութեան կենդրոնի հասցէն է այսպէս.

Société pour l'édition des livres arméniens, Tiflis, (Russie.)

ԸՆԶԷԼԻՒ նորաբաց մի դասեան դպրոցի համար, հարկաւոր է

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Հայերէն, Ռուսերէն լեզուների և միւս առարկաների համար։ Շաբաթական 24 դասով, 300 րուբլի ռոճիկ, սենեակ (դպրոցում) վառելիք և ծառայ; Դիմել Ընզէլիի դպրոցի հոգաբարձութեան, ուղարկելով դասուցչական վկայականի պատճէնը։ 3—3

GRAND HOTEL

ԳՐԱՆԴ ՕՏԷԼ

Հիւրանոց

Ա. Ս. ԷԴ-ԴՕՎԼԷՅԻ ՓՈՂՈՑՈՒՄ

ԹԷՀՐԱՆ

3—50

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Տարեկան երկու գիրք

Բաժանորդագինը 2 րուբլի։ Հասցէ

Schoucha (Russie) Mr. Ervand Lalayan

Հրատարակիչ խմբագիր Երւանդ Լալայեանց։ 2—3

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է ՌԱՇՏՈՒՄ

Թիֆլիզի հայոց Հր. ընկերութեան

ԳՐՔԵՐԸ

Ցանկացողներին ուղարկվում է գրքերի ցուցակը։

Դրամի փոխարէն կարելի է ուղարկել և փոստի մարկաներ։

Դիմել՝ Alexandre Ossépian. Rescht

3—5